Gölbel Gölü ve Yüzen Adalar

Gölbel Lake and Floating Islands

Prof. Dr. İhsan BULUT
Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, 25240, Erzurum
ibulut@atauni.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GİRGİN
Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Orta Eğitim Sosyal Alanlar Eğitim Bölümü

ÖZET

Ülkemiz bilinen pek çok doğal ve beşeri zenginliğe sahiptir. Özellikle gelişememiş yörelerimizde bulunan doğal güzellikler ülkemiz turizmi, yaban hayatı açısından önem taşımaktadır. Yüzen adalar ülkemiz coğrafyasının yeni bir kavramı ve araştırma konusudur. Ülkemiz yüzen adalar açısından da oldukça zengin ve adeta bir yüzen ada cennetidir. Hemen her coğrafi bölgemizde ve yöremizde yüzen adalara ve oluşumlarına rastlamak mümkündür. Gölbel Gölü ve içindeki yüzen adalar çok önemlidir. Buna rağmen bugüne kadar araştırmacıların ve kamuoyunun dikkatini çekememiştir. Bu çalışma ve devam edecek çalışmalarımızla Türkiye ve dünya yüzen ada literatürüne yeni bir katkı sağlanacaktır. Bu yüzen adalarımız da öncekiler gibi dünya yüzen adalar bibliyografyasındaki yerini alacaktır. Bu çalışmanın yakın amaçlarından birisi de doğa eğitimi ve korumasının önem kazandığı şu dönemde yeni bir alanın dikkatlere sunulmasıdır. Aynı şekilde bu tanıtımla ülkemizde giderek çeşitlenen turizm aktivitelerine ve yönelimlerine çeşitlilik ve derinlik kazandırmaktır. Doğal ve kültürel mirasımıza yeni unsurlar kazandırmak ve bu alanların sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Yeni çalışmalara da esin kaynağı oluşturacak bu çalışmamızla, ülkemiz doğal zenginliği ve sulak alanlarının önemi ve tanıtımı sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Karalargüneyi Köyü, , Osmancık, Çorum, Gölbel yaylası, Yüzen ada*

ABSTRACT

Turkey has much natural and cultural richness. Especially the natural assets located in developing regions have an important role to play in economical life of those regions. The floating islands are one of these assets and have become an important research subjects lately. With many floating islands, Turkey is considered as a heaven of floating islands. Almost all geographical regions in Turkey has many floating islands located throughout landscape of the country. One of the regions of Turkey with floating islands is located on the Gölbel Lake. This lake have not come to the attention of the researchers so far. This study aims at introducing these floating islands and add them to the World floating islands bibliography. By examining the islands we hope to bring the subject to the attention of nature conservation parishioners. We hope to contribute to the tourism literature by examining the potential of the area in terms of eco-tourism. Because these floating islands were discovered recently and because their use by human population has not been regulated, we are concerned with the sustainability issued as related to these places. In order to provide a sustainable use of the floating islands a committee should be established to document these areas throughout Turkey and develop management plans for sustainable use of them. Because of a high tourism potential tourism development plans should be prepared for each of the floating islands and a criteria should be set up to determine the nationally and internationally important areas.

Key Words: *Karalargüneyi Village, Osmancık, Çorum, Gölbel Plateau, Floating Islands,*

CamScanner ile tarandı

1.Giriş

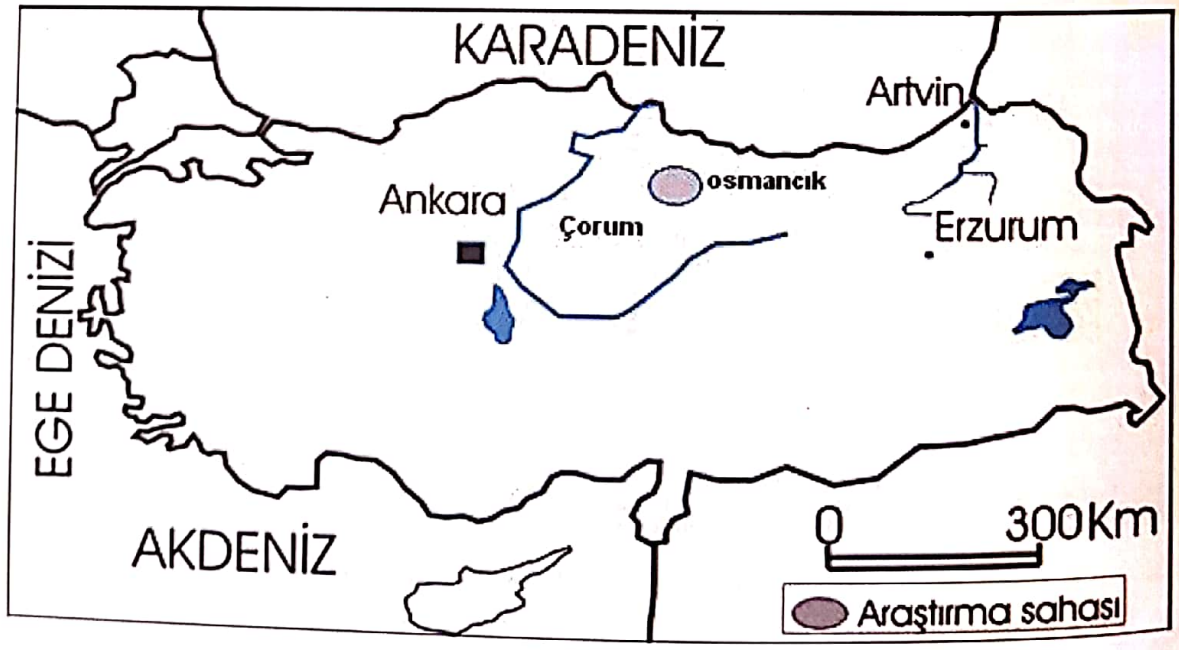
Bu çalışmanın yakın amaçlarından birisi öncekilerde de olduğu gibi doğa eğitimi ve korumasının önem kazandığı şu dönemde yeni bir alanın dikkatlere sunulmasıdır. Aynı şekilde bu tanıtımla da ülkemizde giderek çeşitlenen turizm aktivitelerine ve yönelimlerine çeşitlilik ve derinlik kazandırmaktır.

Yüzen ada kavramıyla ilgili gerek terminolojik, gerekse bilimsel anlamda yeterli kaynağın olmadığı ülkemizde, araştırmalarımızın (Girgin ve Bulut; 2001,43-48: Girgin ve Bulut; 2002: Duzer; 2006: 13-35) akabinde çok sayıda yüzen adanın olduğunun anlaşılması ve ilginin bu konuya yoğunlaşması da ülkemiz coğrafyası açısından son dönemdeki memnuniyet verici bilimsel gelişmelerdir(Bulut, Zaman, Kopar ve Artvinli, 2008, 133-153 ve Bulut, Kopar, Zaman, 2009). Kuşkusuz akademisyen coğrafyacılardan sayıca çok ve ülke geneline daha eşit bir şekilde dağılmış coğrafya öğretmeni meslektaşlarımızın yüzen adalar konusunda daha geniş gözlem ve araştırma imkânlarına sahip olduğu gerçeği ve görev yaptıkları yörelerin gerçek coğrafi özellikleri ile yeni coğrafi bilgilere ulaşmada esas kaynaklarımız oldukları gerçeği yadsınamaz. Bu konuda yerel nüfusun da bilgilendirmeleri yüzen ada ve ilgi çekici yeni çalışma konularının ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Gerçi çalışmalarımızın ve gazete haberlerimizin yayınlanmasından sonra da bazı coğrafyacılar (!), tarafından aynı yüzen adalar ve yenileri hakkında bu konuda çalışma yokmuş gibi bilimsel etik ve sorumluluk kaygısından uzak fason yayın alışkanlıkları sürdürüle gelmektedir. Başından beri üzerinde durduğumuz yüzen ada kavramı, önemi ve ülkemiz zenginlikleri konusundaki ilgi haklılığımızı kanıtlayacaktır. Sonuç olarak bu konuda yeni çalışmalar ve yeni yüzen adaların ortaya çıkması sağlanmış olacaktır. Bu konudaki çalışmaların ülkemizdeki öncüleri ve yurtdışına konuyu taşıyan coğrafyacılar olarak başta, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Girgin olmak üzere Eyüp Artvinli, Eren Yürü

dür Arş. Gör. Halil Hadimli gibi meslektaşlarımız ve çalışmalarımıza her zaman destek olan Prof. Dr. İbrahim YEREBAKAN, Doç. Dr. Mustafa ATASOY ve Doç. Dr. Harun ÜÇÜNCÜ gibi coğrafya sever dostlarımızla çabalarımız sürdürülecektir.

Araştırma sahasındaki göl ve gölde bulunan saz veya çimen denen yüzen adalar bölge sakinlerince uzun yıllardan beri bilinmektedir. Tarım alanları ve daimi yerleşme sınırının üstünde yer aldıkları için de yaylacılar ve çobanların dışında fazlaca bilinmediklerinden bu güne kadar önemleri anlaşılamamış olup, kamuoyunun dikkatinden uzak kalmışlardır. Yöre sa-

Harita 1. *Araştırma sahasının lokasyon haritası.*

CamScanner ile tarandı

kinleri göldeki yüzen adaların doğal güzelliklerinin ve ekolojik önemlerinin farkındadırlar. Göl önemli bir kuş üreme ve barınma alanıdır.

Gölün Doğal ve Beşeri Çevre Özellikleri

Çorum ili Osmancık ilçesinin Karalargüneyi Köyü arazisi içerinde bulunan Gölbel Gölü oldukça önemli bir sulak alan olup içerisindeki devasa yüzen adalarıyla çok büyük bir turistik potansiyele sahiptir. (Foto 1; Harita 1). Göl kabaca 34°, 52', 33° Doğu boylamları ile 41°, 06', 27° Kuzey enlemleri olarak koordinatlanabilir. Deniz seviyesinden yüksekliği1340 m. kadar olan göl etrafında az sayıdaki yayla evleri ve tarım arazileri ile büyük ölçüde tahrip edilerek tarım alanlarına dönüştürülen orman alanlarıyla çevrilidir. Yakın çevrede 100-1700 m. lik tepeler ile bu tepelik arazideki düzlüklerde dağılmış yayla alanları ile yerleşmeleri vardır. Gölün güney kesiminde, Mecityeri T., Akpınar Yaylası, Kerimçavuşçalı T(1706 m), Bayırtarla Yaylası, Büyükyurt Tepe, Sansar T(1503 m), kuzeydoğuda Kanşah T(1584 m), kuzeyde Yuvaçukuru yaylası, kuzeybatıda Kekler yaylası gibi mevkilerle sınırlandırılabilir. Göl Ahatlı mahallesi arazileri içerisindedir.

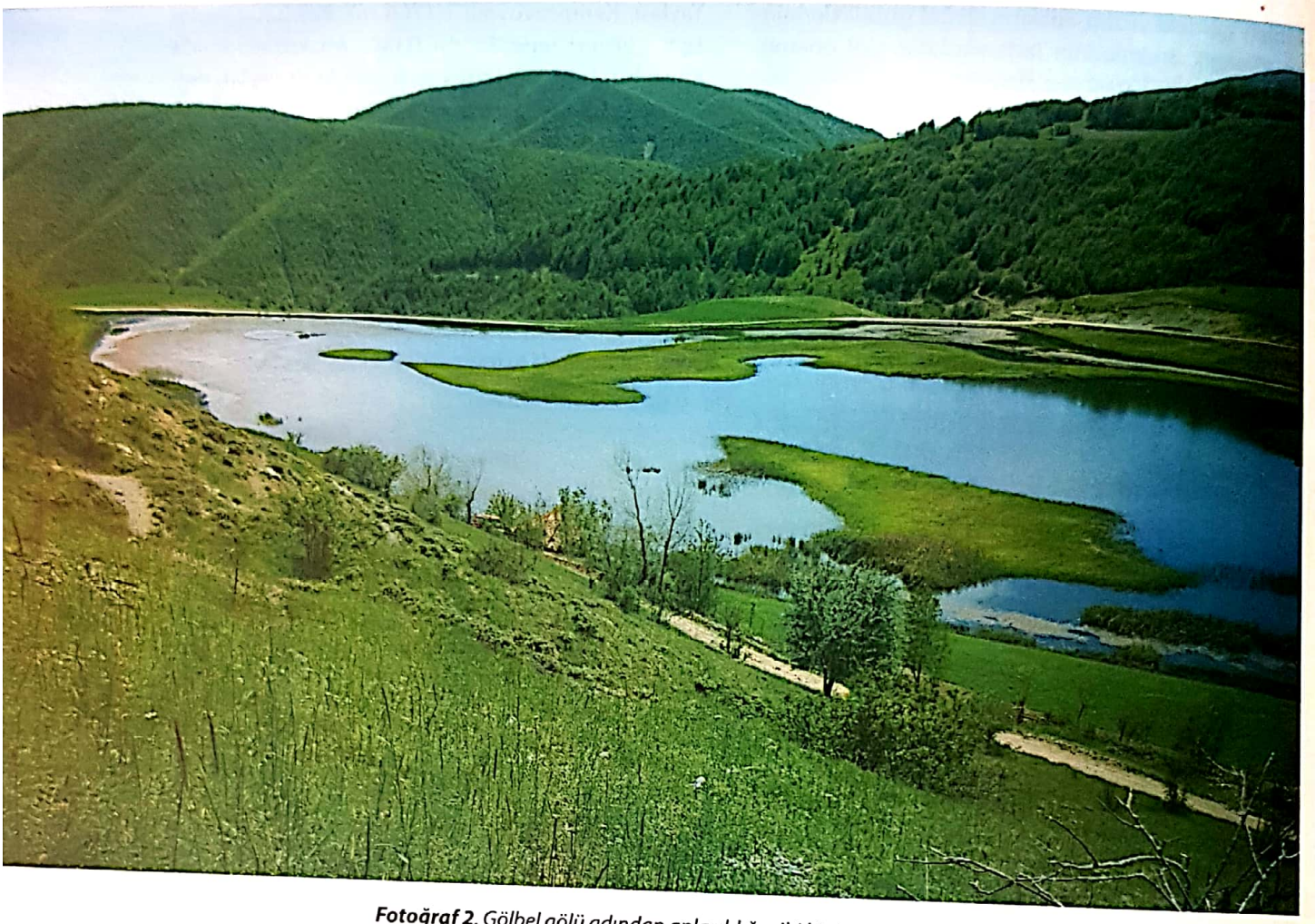
Gölün bulunduğu yükselti tahıl tarımı yetişme sınırında olduğu için, tarım alanları, yaylacılık faaliyet bölgeleri ve doğal orman alanları iç içelik gösterir. Göl bu ortamlara doğal bir güzellik ve sulak alan zenginliği sunar. Bu nedenle kış ve yaz bu bölge rekreasyon açısından önem taşır(Fotoğraf 2,3).

Fotoğraf 1. *Araştırma alanının(Gölbel Gölü) genel görünüşü*

Gölün bulunduğu bölge çorak mevkii olarak da bilinmektedir. Bu da bölgenin killi formasyonlarla ardışıklığını göstermektedir ki göl killi zeminde oluşan bir heyelan yalağında gelişmiştir. Gölün kuzey ve güneyindeki alanlarda bulunan tabaka kaynakları kütle hareketlerinin diğer bir nedenidir. Göl gideğeninden çıkan sular doğuya doğru akarak Mavga deresine karışmaktadır.

CamScanner ile tarandı

Fotoğraf 2. *Gölbel gölü adından anlaşıldığı gibi bir bel üzerinde yer almaktadır.*

Gölün doğal dengesi üzerinde su toplama ve sulama suyu alma şeklinde zaman zaman yapılan müdahalelerle değişiklikler meydana gelmiş, bu durum göl ekosistemi, fiziksel ve kimyasal özellikler ile yüzen ada oluşumu ve pozisyonları üzerinde etkili olmuştur. Bunların başında düşen su seviyesiyle ısı artışı olmakta bu da bitkilerin daha fazla gelişmesine geniş alanları kaplamasına kök sistemini derinlere ulaştırarak tabanla birleşmesine ve adaların hareketinin kısıtlanmasına veya durmasına neden olmaktadır. Ayrıca adaların parçalanarak torf alımı şeklindeki ticari kaygılar da pek çok gölümüzde olduğu gibi Gölbel gölü yüzen adalarına da zarar vermiştir.

Göl çevresinde doğal bitki örtüsünün orman olması gerekir. Çünkü çevrede kayın ve gürgenler hakimdir. Ormanın açıldığı yerlerde ise alıç, yabani armut, meşe, dişbudak ağaçları gibi tek tük ağaçlar orman kalıntıları olarak varlığını sürdürmektedir. Ayrıca güneye bakan yamaçlarda lokal olarak steple karışık dikenli çalılar, kuşburnu, gevenler, sığır kuyruğu kekik gibi bitkiler yer alır. Kuzeye bakan yamaçlardaki artan nemlilikle beraber orman örtüsü gelişmiştir.

Göl sazan gibi balıklar ile turna, karabatak, sakarmeke ve diğer ördek türleri gibi kuş varlığı açısından da faunal zenginlik sunmaktadır(Fotoğraf 4,5). Bazı kuş türleri üreme yaptıkları halde, bazıları da göç mevsimlerinde yöreyi ziyaret etmektedir. Bu nedenle göl av sahası olarak da eskiden beri kontrolsüz bir şekilde değerlendirilmektedir.

Yüzen adalar göl alanının önemli bir bölümünü kaplamış durumda devasa bir görünüm arzetmektedir. Kuşkusuz bunda etkili olan en önemli husus diğer göllere göre yükseltinin nispeten düşük olması su sıcaklığının yüksekliğine ve göl ortamına karışan suların getirdiği materyal içerinde bitki besin elementlerinin yüksekliği ötrofikasyonu(bitki gelişimini) hızlandırmasıdır. Bu yüzden yüzen adaların kenarları ve yüzeyleri daha gür ve boylu sazlarla örtülüdür. Bu durum ada yüzeyinin giderek genişlemesine ve

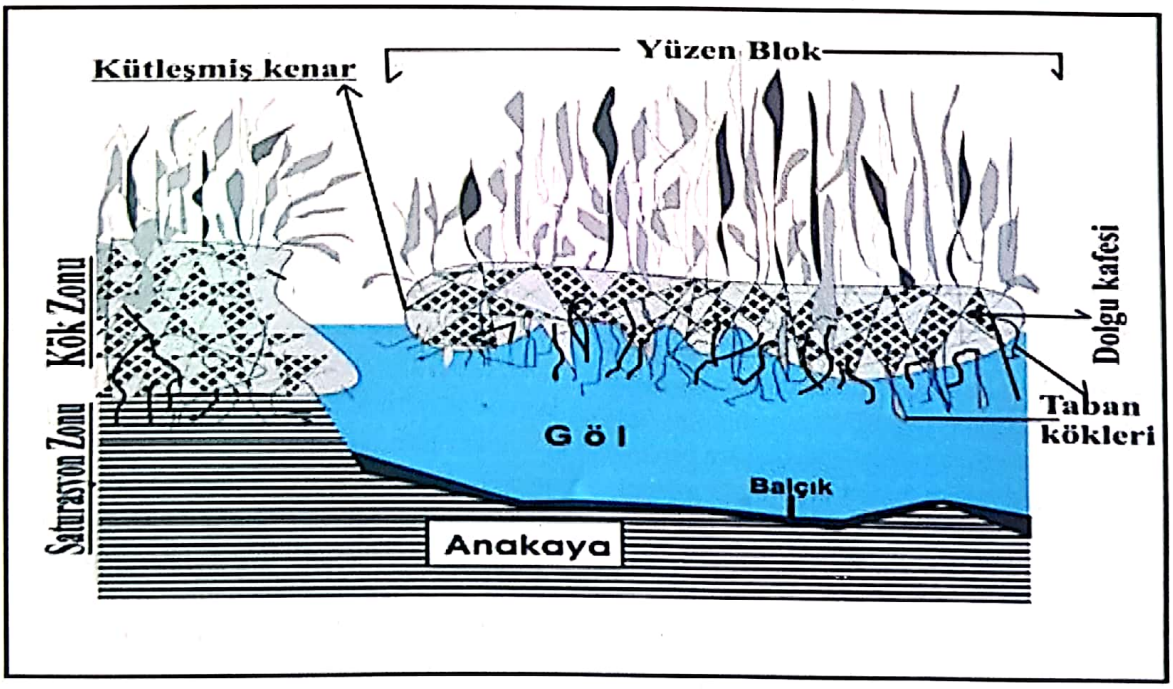
CamScanner ile tarandı

kütlesinin artarak hareketinin yavaşlamasına sebep olmaktadır.

Göl ve çevresi yaylalar bölgesidir. Yoğun bir küçükbaş hayvancılığın yapıldığı yörede gölü çevreleyen arazilerde arpa,buğday, mısısr gibi tahıl ekinlerinin tarımı ve sebze üretimi ile yem bitkileri üretimi yapılmaktadır. Yine dağınık durumdaki yayla evlerinin bahçeleri ve tek tük geçimlik meyve üretimleri dikkat çekmektedir. Yayla evleri ahşap sabit konutlardan oluştuğu gibi, çadır ve derme çatma taş duvarlı, çalı çubuk örtülü ve yapılı olanları da vardır.

Yüzen ada oluşumu şematik şeklin incelenmesinden de anlaşılacağı gibi kıyıdaki sazlıkların su üzerine ilerlemesi ve yayılmasıyla zamanla koparak oluşabildiği gibi, su üzeinindeki bitki yaprak, kök ve gövdelerinin de zamanla suda asılı halde bulunan kil unsurlarına yapışmaları ve ilerleyen süreçte sürekli tekrarlanan sucul bitkilerin kuruma-yeşerme-çürüme ile organik maddece zengin, bitki kökleriyle tutulmuş keçemsi bir yapı arzeden toprak parçalarının oluşumu yoluyla da meydana gelmektedir(Şekil 1) Ancak her gölün sıcaklığı, derinliği, yüksekliği ve bulunduğu enleme göre bu süreçler birlikte veya ayrı ayrı ileşmektedir(C. M. John & V. P. Sylas & Joby Paul & K. S. Unni, p.). Nitekim bu güne kadar araştırdığımız Bingöl Solhan, Arsiyan Dağı yüzen adaları ve Zök Gölü yüzen adaları kopma sonucu olşmuşlardır. Ancak Erzurum-Olur ilçesi Ormanağzı Sülüklü göl, Çorum-Osmancık ilçesi Karalar Güneyi Köyü Gölbel Gölü adaları, Ladik Gölü yüzen adaları gölün orta kesiminde biriken bitki artıklarının kil partikülleriyle birleşmesi ve giderek bitki yaşama ortamı haline gelmesi ve gelişerek büyük boyutlara ulaşamasının sonucu oluşmuşlardır. Adıyaman-Çelikhan Çat Barajı yüzen adaları ise barajın rezervuar alanındaki turbaların 1994'ten sonra su tutulmaya başlamasıyla post gibi su yüzeyine çıkması ve gelişmeleri sonuncu oluşmuş devasa yüzen adalardır. Ladik Gölü'nde yapılan ıslah çalışmalarının da benzer etkilerinin olduğu düşünülmektedir.

Gölbel gölünün alanı 20-25 ha.kadar olup, bu alanın 1/3'ü yüzen adalarla kaplanmıştır. Yüzen adalar gölün doğu ve batısında iki büyük ada şeklinde ayrı olan sazlıklar, doğu-batı yönlü hakim rüzgar kanalı etkisiyle birbirine yaklaşmış olup arada gelişen sazlıklar adaları birbirine bağlamıştır.Dörüt parça büyük ada ve bunları birbirine bağlayan saz şeritleri vardır. Gür bir saz ve otsu bitkilerle örtülü olan adaların eski kütlelerinin nispeten kısa boylu çayırlara yer veren çimli bölümleri de mevcuttur. Doğudaki adaların en büyüğü olan bu kesim gelişimin tamamlandığı bölüm olup, adaların kalınlığı bu kesimde 2 m. yi bulmaktadır. Bu kesimden gölü sazlılardan kurtarmak ve boşaltmak masum bahaneleriyle adanın üzerine sallama kepçe ile çıkılarak torf alımına başlanmış

Şekil 1. Yüzen ada oluşumunun şematik gelişimi

CamScanner ile tarandı

***Fotoğraf 3**. Gölün kuzeyden görünüşü*

ancak yerel yönetimlerin tepkileri sonucu bundan vazgeçildiği öğrenilmiştir. Zira kısa sürede saksı .içeği toprağı(torf) elde etmek gibi maddi kaygılarla ülkemizin nadir oluşukları olan bu jeomorfolojik mirasın, sulak alan ortamının ve fauna ile floaranın tahrip edilmesi akıl dışı bir davranış olacaktır.

Göl önemli bir özel koruma alanı, kuş üreme alanı niteliğine sahiptir. Ekoturizm ve biyolojik zenginlik alanı olarak önem taşımaktadır. Sürdürülebilirlik açısından bölge insanı gölün doğal değerini ve dengesinin korunmasının gerekliliğine inanmıştır. Göl çevresinde arazileri olan aileler gölü oldukça benimsemiş olup göle hakim konumlarda yayla evlerini ikincil evler şeklinde yenilemeye başlamışlardır.

Kırsal güvenlik sisteminin güçlü bir şekilde hissedildiğ yörede koruma endişesi bulunmamaktadır. Kısa süreli araştırmaız esnasında bile Kamil Beldessi jandarma karakolu komutanlığı tarafından kontrol edilmemiz bu durumu doğrulamıştır. Ulusal, yerel ev kırsal güvenliğimiz açısından olduğu kadar doğamızın korunmasını da görev sayan güvenlik güölşerimizin sergilediği bu durum tarafımızdan ziydesiyle memnuniyetle karşılanıştır.

Doğa koruma çalışmalarında benimsenmesi gereken en önemli husus olarak, kuşkusuz bölgenin en önemli unsuru olan yerel nüfusu koruma planının bir parçası haline getirmek gerekir. Bölge insanına gölü, sazlığı kapatmak gibi bir düşünceden çok, onların da yüzyıllardır tanıdığı, sahiplendiği bu ortamı korumada bilinçlendirmeli, organik tarım tekniklerinin önerilerek, sulak alanların kirletilmemesi, canlı nesillerinin yok edilmemesi için üreme ortamlarını bozulmaması noktasında duyarlı hale getirmek gerekir ki, bu durum ülkemizin doğa sever kırsal nüfusu tarafından önemli ölçüde benimsenmiştir. Bunun sonucunda biyolojik çeşitlilik ve zenginlik açısından ülkemiz tür sayısı ve nitelik açısından çevremizdeki ülkelere göre oldukça şanslıdır.

CamScanner ile tarandı

Fotoğraf 4.*Yüzen adaların alanı göldeki ötrofikasyona bağlı olarak hızla genişlemektedir.*

Teşekkür: Gölbel yüzen adaları ile ilgili ilk bilgileri öğrencimiz Fatma Demirci vermişlerdir. Arazi çalışmalarımıza da kardeşi Ömer Demirci ile katılan bu öğrencimize ve her türlü ilgi ve desteklerinden dolayı değerli ailesine, Karalar Güney Köyü Muhtarımız Mustafa Çalışkan'a teşekkürü borç biliyoruz.

Sonuç, Sorunlar ve Öneriler

Bu çalışmadan da anlaşılacağı gibi ülkemizin biyolojik çeşitliliği, jeomorfolojik zenginliği, kültürel turizm, ekoturizm potansiyeli oldukça yüksektir. Geleneksel yaşam, doğayla iç içe oluş, kırsal yaşantıda doğal zenginliklerimizi günümüze kadar önemli ölçüde korumayı başarmıştır. Artan doğa bilinci, doğa koruma düşüncesiyle birlikte yeni zenginliklerin ve doğal ortamların tanınması ve kamuoyunun dikkatlerine sunulması süreci birlikte işlemektedir. Bu durum bizleri, doğal yapısını, ekolojik dengelerini çoktan kaybetmiş yeniden kazanmaya çalışan gelişmiş batılı ülkelerin aksine yeni tanıdığımız ve korunmuş, adeta el değmemiş bir şekilde sahip olduğumuz doğal yapımızı korumak ve değerlendirmek anlamında çok şanslı olduğumuz gerçeğine götürmektedir. Her sulak alanımız için önerilerimiz arasında değişmez kural olan koruma endişesi ve sürdürülebilirlik çabalarının Gölbel Gölü için de şiddetle benimsenmesi gerekmektedir.

Bölge zengin ekolojik hususiyetleri, şekil zenginliği, hidrografik çeşitlilik, bitki türleri, yaban yaşamı, nomadizm, değirmenler, kır ve kıratlı yerleşmeleri, vernaküler yaşam(halk yaşamı) gibi yüzlerce önemli konunun işlenebileceği bir etüt laboratuarı niteliğine de sahiptir. Doğal güzelliklerimizi önce tanımalı, sonra korumalıyız.

Daha kontrollü yararlanma ve koruma önlemlerinin alınması ve belli bir mesafeden seyir ve piknik izni verilmesi göl ve yüzen ada ekosistemini koruyacak en etkili öncelikli önlemler olarak düşünülebilir.

CamScanner ile tarandı

Sarılıcı bitkiler

Sakar Meke

Çekirge

Nilüfer

Yusufçuk

Kayın

Fotoğraf 5. Göl önemli bir kuş üreme alanıdır. Yoğun bir ördek varlığının gözlemlendiği gölde sarılıcı nilüfer karakterindeki bitkiler göl yüzeyine hızla yayılmakta ve yüzen adaların da genişlemesine sebep olamaktadır.

KAYNAKÇA

- Bulut, İ., Zaman, M., Kopar, İ., Artvinli, E.,2008, Göze Dağı (Yalnızçam Dağları) Kuzeybatısındaki Arsiyan Yaylasında Göller ve Yüzen Adalar, Sosyal Bilimler Dergisi, Atatürk Üniversitesi, Fen-edebiyat Fakültesi, Cilt 8. Sayı…40, Erzurum.s.133-153
- Bulut, İ., Kopar, İ., Zaman, M., 2009, Karadeniz Bölgesindeki Yüzen Adalara Yeni Bir Örnek: Zök Gölü Yüzen Adaları(Tortum-Erzurum), Floating Islands in Lake Zökün, Tortum, Erzurum, Sosyal Bilimler Dergisi, Atatürk Üniversitesi, Fen-edebiyat Fakültesi, Cilt 8. Sayı…41, Erzurum.s.215-230
- C. M. John & V. P. Sylas & Joby Paul & K. S. Unni, 2009, *Floating islands in a tropical wetland of peninsular India*, Springer Science+Business Media B.V, Wetlands Ecol Manage ,17:641–653
- Duzer, C. V. (2001), Preliminary Note on the Floating İslands of Zacaton Sinkhole, Mexico, Aquaphyte Online, A Newsletter About Aquatic, Wetland and İnvasive Plants, Florida.
- Duzer, C. V. (2006), Addenda to Floating İslands A Global Bibliography, Cantor Pres, Los Altos Hills, California. Pg: 13–35.
- Girgin, M.: Bulut, İ.(2001), *Yüzen Adalar,* Standard-Çevre ve Çevre Yönetim Standardları, Yıl. 40, Sayı. 474, Haziran 2001, Ankara, Shf: 42-48.
- Girgin, M.; Bulut, İ., (2003), Coğrafya'da Yeni Bir Kavram Yüzen Adalar, Türk Coğrafya Kurumu 09-12 Temmuz 2002 Coğrafya Kurultayı Bildiriler, Gazi Kitabevi, Ankara. Shf: 184–194.

CamScanner ile tarandı